

Ảnh hưởng của biến đổi khí hậu đến phát triển nông nghiệp, nông thôn tỉnh Đồng Tháp

VÕ THỊ TUYẾT HOA*

Việt Nam được đánh giá là một trong những quốc gia bị ảnh hưởng nặng nề nhất của biến đổi khí hậu (BĐKH), trong đó Đồng bằng sông Cửu Long là một trong ba đồng bằng trên thế giới dễ bị tổn thương nhất. BĐKH gây ra các hiểm họa môi trường, ảnh hưởng đến các ngành và các lĩnh vực của nền kinh tế. Trong đó, khu vực nông nghiệp, nông thôn sẽ chịu ảnh hưởng nặng nề nhất, vì đây là khu vực chịu tác động trực tiếp bởi yếu tố thời tiết, khí hậu, môi trường. Nông nghiệp, nông thôn Đồng Tháp cũng không nằm ngoài ảnh hưởng này.

ĐỒNG THÁP ĐÃ VÀ ĐANG BỊ ẢNH HƯỞNG NẶNG NỀ

BĐKH đã và đang diễn ra mạnh tại Đồng Tháp, thể hiện rất rõ là mùa khô đến sớm và không có mưa nghịch mùa như những năm trước, mùa mưa có xu hướng thất thường, có nhiều đợt mưa rất to; mưa bão, lũ lụt ngày càng bất thường, không theo quy luật. Các hiện tượng thời tiết cực đoan (giông lốc, sấm sét) xảy ra thường xuyên hơn, nhiệt độ trung bình hàng năm cũng tăng lên. Tình trạng sạt lở bờ sông ngày càng nhiều và nguy hiểm, số lượng các điểm sạt lở tăng, vành đai sạt lở mở rộng (ước tính mỗi năm tỉnh Đồng Tháp mất từ 30 đến 50 ha đất ven sông do sạt lở). Cháy rừng có xu hướng ngày càng tăng, diễn biến phức tạp và nghiêm trọng (mỗi năm Tỉnh xảy ra hàng chục vụ cháy rừng, thiệt hại từ 10 đến 40 ha rừng tràm).

Theo thống kê của Ban Chỉ huy Phòng chống lụt bão và Tìm kiếm cứu nạn tỉnh Đồng Tháp, giai đoạn từ năm 2010-2014, tình hình khí hậu có nhiều biến đổi, diễn biến phức tạp, khó lường; bão, sấm sét, mưa giông, lốc xoáy luôn tiềm ẩn những nguy cơ và có khả năng xảy ra bất cứ lúc nào. Bên cạnh đó, Báo cáo Hiện trạng môi trường tỉnh Đồng Tháp giai đoạn 2011-2015 cũng cho thấy, trong giai đoạn 2010-2014, nhiệt độ trung bình năm ở Đồng Tháp đã tăng lên 0,1°C, trong khi đó độ ẩm cũng có nhiều biến động... Những thay đổi này đã làm cho cây trồng bị dịch bệnh nhiều hơn; năng suất, sản lượng, sức đề kháng của cây trồng kém, tạo môi trường thuận lợi cho các tác nhân gây bệnh phát triển, gây ra nhiều loại dịch bệnh cây trồng.

Thống kê của Ban Chỉ huy Phòng chống lụt bão và Tìm kiếm cứu nạn tỉnh Đồng Tháp, lũ lớn vào năm 2011

đã làm 23 người chết, 7.000 km đường bị nước tràn qua gây sạt lở, hư mặt đường, 24 cầu cống bị phá hủy, 2.000 ha lúa Thu Đông (vụ 3) bị mất trắng... thiệt hại kinh tế trên 300 tỷ đồng. Lũ lụt không chỉ gây thiệt hại về người mà còn ảnh hưởng đến sức khỏe. Nước bẩn trong mùa lũ là môi trường phát sinh và lây truyền dịch bệnh nhất là bệnh ngoài da, bệnh về mắt, đường tiêu hóa, viêm đường hô hấp cấp, thương hàn, lỵ, bệnh phụ khoa, sốt thương hàn, sốt xuất huyết... Bên cạnh đó, khi lũ tràn về, dòng nước lũ thường mang theo nhiều sinh vật ngoại lai đến. Điển hình là cây mai dương, sinh sản mạnh từ các hạt phân tán trong môi trường nước vào mùa lũ. Loài này phát triển mạnh và nhanh. Đây là loài sinh vật có hại đối với hệ sinh thái, cần phải được tiêu diệt nhằm đảm bảo sự phát triển bền vững của Vườn Quốc gia Tràm Chim và các vùng phụ cận. Đáng lo ngại là nhiều loại động thực vật có nguy cơ biến mất trên toàn Tỉnh, có thể kể đến một số loài, như: sếu đầu đỏ, rắn hổ, cá dầy... Bên cạnh đó, loài ốc bươu vàng cũng đang phát triển mạnh gây nguy hại cho cây trồng.

Đồng thời, những năm lũ rút chậm, làm thời vụ Đông Xuân xuống giống bị trễ, ảnh hưởng đến thời vụ sản xuất cả năm. Khi lũ ngập sâu, các ao nuôi thủy sản không có khả năng bảo vệ bị mất trắng; đời sống của người dân nghèo

* ThS., Trưởng Chính trị tỉnh Đồng Tháp | Email: tuyethoatct@gmail.com

trong vùng lũ rất khó khăn, chủ yếu là những ngư dân sống bằng nghề câu, lưới do nước lớn, dòng chảy mạnh thường xảy ra sóng to, gió lớn làm trôi các phương tiện làm ăn sinh sống khiến cho đời sống của họ càng thêm khó khăn. Vật nuôi phải bán rẻ chạy lũ, gây khó khăn cho cuộc sống của người dân, chủ yếu là những người dân nghèo sống ở vùng sâu của Tỉnh. Ngoài ra, lũ còn làm chết một số lượng đáng kể trâu bò, heo, gia cầm...

Giai đoạn 2010-2014, dịch bệnh trên đàn gia súc, gia cầm tăng từ 3%-5%, tập trung vào một số bệnh dịch, như: dịch tả, tụ huyết trùng, lở mồm long móng... Đặc biệt, trong thời gian từ tháng 07 đến tháng 11 các năm 2010, 2011, 2012, dịch bệnh heo tai xanh đã xảy ra và bùng phát mạnh tại tỉnh Đồng Tháp và các tỉnh lân cận trong vùng Đồng bằng sông Cửu Long, đáng chú ý đây cũng chính là thời điểm tập trung của các đợt mưa bão và nước lũ.

Theo ông Đặng Ngọc Lợi, Phó Giám đốc Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn tỉnh Đồng Tháp, hiện tượng El Nino kéo dài từ cuối năm 2014 đến nay làm cho nền nhiệt độ tăng cao, thiếu hụt lượng mưa đã gây ra tình trạng khô hạn nghiêm trọng. Mức nước tại khu vực đầu nguồn sông Tiền và tỉnh Đồng Tháp ở mức thấp nhất trong vòng 50 năm qua. Thời tiết khô hạn và mức nước trên sông, kênh rạch xuống thấp đã ảnh hưởng đến sản xuất nông nghiệp làm năng suất và chất lượng cây trồng vật nuôi giảm, chi phí sản xuất tăng cao; gây ra nhiều khó khăn trong sinh hoạt của người dân; làm xuất hiện nhiều dịch bệnh cho con người, đặc biệt là bệnh sốt xuất huyết, bệnh ngoài da... Ngoài ra, mức nước đỉnh lũ năm 2015 ở khu vực các huyện, thị xã phía Bắc và vùng Đồng Tháp Mười thấp hơn mức báo động I từ 0,11-1,6m. Lũ nhỏ nhất trong vòng 50 năm qua đã làm thu nhập về nguồn lợi thủy sản, phù sa bồi đắp cho đồng ruộng và lợi dụng lũ để tháo chua rửa phèn, làm sạch nguồn nước bị hạn chế (Thanh Tuyền, 2015).

DỰ BÁO SẼ TIẾP TỤC BỊ ẢNH HƯỞNG

Báo cáo Tổng hợp Kế hoạch hành động ứng phó với biến đổi khí hậu tỉnh Đồng Tháp đến năm 2020 cho thấy, nguy cơ tác động xấu do BĐKH làm nước biển dâng trong vòng khoảng 100 năm là khá nghiêm trọng (Bảng).

BẢNG: DIỆN TÍCH NGẬP THEO CÁC KỊCH BẢN NƯỚC BIỂN DÂNG KHÔNG TÍNH ĐẾN YẾU TỐ MÔI TRƯỜNG CỰC ĐOẠN CỦA TỈNH

Năm	Mức độ dâng mực nước biển trung bình (cm)	Tỷ lệ diện tích đất bị ngập (%)	Diện tích đất bị ngập (km ²)
2020	11	0	0
2030	16	0	0
2050	20	4,21	142,3
2070	27	9,47	319,68
2100	48	18,73	632,15

Nguồn: Báo cáo Tổng hợp Kế hoạch hành động ứng phó với BĐKH tỉnh Đồng Tháp đến năm 2020

Với diễn biến của trên, đến năm 2030, mực nước dâng sẽ ảnh hưởng trực tiếp đến 3.275,2 km² đất vùng trũng thấp nhất, chủ yếu là đất trồng lúa, hoặc lúa + cá, gây thiệt hại đáng kể cho ngành nông nghiệp. Dự báo đến năm 2100, những thiệt hại của ngành nông nghiệp sẽ tăng lên rất nhanh, khi có đến 97,64% diện tích đất nông nghiệp sẽ bị ngập sâu kéo dài, gây ảnh hưởng xấu tới nhiều vùng chuyên canh quan trọng của Tỉnh.

Không dừng lại ở đó, mực nước dâng ngày càng cao, xâm chiếm diện tích đất trũng, thấp của Tỉnh, sẽ làm cho chế độ thủy lý, thủy hóa và thủy sinh xấu đi. Các quần xã sinh vật hiện hữu thay đổi cấu trúc, thành phần và trữ lượng bổ sung giảm sút nghiêm trọng. Dự trữ các loài thủy sản kinh tế sẽ bị giảm sút so với hiện nay. Đây là một vấn đề nghiêm trọng đối với phát triển thủy sản nước ngọt của Tỉnh. Xét ở khía cạnh nào đó, khi mực nước biển dâng cao sẽ kéo theo các loài thủy sinh từ biển đi sâu vào nội địa cư trú và phát triển, cũng tạo nên các cơ hội mới về phát triển nuôi trồng và đánh bắt thủy hải sản, đặc biệt là nuôi trồng thủy sản nước lợ. Tuy nhiên, cơ hội này khó có thể cân bằng được với những thiệt hại lớn nêu trên.

Cùng với đó, nhiệt độ trung bình mùa ở Đồng Tháp được dự báo là sẽ tăng lên 0,781°C (năm 2050) và tăng 1,44°C (năm 2100). Với dự báo này, vào mùa mưa, khả năng sẽ không ảnh hưởng nhiều đến sự sinh trưởng, phát triển bình thường của cây trồng. Tuy nhiên, trong mùa khô, nhiệt độ có thể tăng cao $\geq 35^{\circ}\text{C}$ và kéo dài nên có thể sẽ gây mất nước và thiếu nước dẫn đến cháy lá, chết cây non và với mức huỷ hoại thảm thực vật khó dự báo. Các tác động này sẽ gây ra hệ lụy làm giảm năng suất và chất lượng sản phẩm, đòi hỏi phải thay đổi cơ cấu sản xuất, mùa vụ và tăng cường áp dụng các loại giống mới thích nghi cao với BĐKH. Bởi nhiệt độ thích hợp cho sự sinh trưởng và phát triển bình thường của các giống cây nông nghiệp trên địa bàn tỉnh là từ 20°C - 35°C .

Điều kiện khí hậu, thời tiết thay đổi sẽ gây nhiều thiệt hại cho các thảm thực vật rừng, tạo điều kiện thuận lợi cho các loại côn trùng, dịch bệnh phá hoại cây trồng. Điều này làm cho công tác bảo vệ, chăm sóc rừng tự nhiên và trồng thêm rừng sẽ gặp khó khăn. Bên cạnh đó, nền nhiệt độ cao hơn, lượng nước bốc hơi nhiều hơn, đặc biệt là thời gian và cường độ khô hạn gia tăng nhanh chóng, có thể làm tăng nguy cơ cháy rừng, ảnh hưởng xấu tới đa dạng sinh học rừng. Nguy

cơ này là không thể xem nhẹ, bởi vì dưới các khu rừng tràm thường có các lớp than nâu khá dày, có thể gây ra cháy rừng âm ỉ và gây khó khăn trong việc chữa cháy kịp thời, hiệu quả.

Dưới tác động của BĐKH, sự gia tăng của các hiện tượng thời tiết cực đoan sẽ làm cho môi trường sống của con người bị thay đổi là quy luật tất yếu không thể tránh khỏi. BĐKH ảnh hưởng lớn đến sức khỏe người dân tỉnh Đồng Tháp, đặc biệt người dân vùng sâu - vùng xa, người già, trẻ em và phụ nữ, nơi có điều kiện sống còn nhiều khó khăn. Khi nhiệt độ tăng sẽ tác động tiêu cực đối với sức khỏe con người, dẫn đến gia tăng một số nguy cơ đối với tuổi già, người mắc bệnh tim mạch, bệnh thần kinh.

ĐỀ GIẢM THIỂU NHỮNG ẢNH HƯỞNG DO BĐKH

Trước tiên, Tỉnh cần cần tăng cường tuyên truyền, giáo dục, phổ biến kiến thức về BĐKH cho cộng đồng. Bên cạnh đó, cần tập trung nguồn lực đầu tư nghiên cứu, chuyển giao tiến bộ khoa học, công nghệ để cải tiến giống cây trồng, vật nuôi, quy trình kỹ thuật sản xuất... để từng bước thích ứng với BĐKH (chống chịu được khô hạn, ngập úng, xâm nhập mặn và dịch bệnh...).

Đồng thời, để nắm rõ tình hình, sự cố do BĐKH gây nên, nhằm xử lý và ứng phó hiệu quả, hàng năm Tỉnh cần phải xây dựng chương trình phòng, chống thiên tai trên cơ sở những dự báo, sát thực về tình hình thiên tai của cả nước và của Đồng Tháp. Đây là khâu đặc biệt quan trọng, chính vì vậy khi thực hiện cần chú ý:

Abstract:

Vietnam is considered as one of the countries most severely affected by climate change, in which Mekong Delta is among the world's three most vulnerable deltas. Climate change results environment threats and influences economy. In particular, agricultural sector and rural areas will be worst affected, since they depend on weather, climate and environment. Dong Thap's agriculture and rural areas are on this track.

Thứ nhất, tập trung xây dựng bờ kè phòng chống sạt lở ở các địa bàn xung yếu và phải có giải pháp cảnh báo, dự báo kịp thời đến người dân ở những vùng thường xuyên sạt lở, ngập úng; tăng cường đầu tư các công trình đê bao, thủy lợi vững chắc, an toàn; xây dựng các bờ bao chống lũ và các công trình giao thông trong vùng ngập lũ cần phải chú ý kết hợp với hệ thống tiêu thoát nước, như vậy khi lũ đến, nước lũ sẽ rút nhanh, tránh được tình trạng kéo dài thời gian ngập lụt.

Thứ hai, có biện pháp tăng cường năng lực, hiệu quả dự phòng và ứng phó thiên tai. Các cơ quan, ban, ngành của Tỉnh cần chủ động phương tiện, nhân lực để có thể hỗ trợ kịp thời cho nhân dân ở những vùng bị thiên tai; trang bị các phương tiện thông tin hiện đại cho các ngành, các cấp có thể nhận và truyền thông tin một cách nhanh nhất; tổ chức mạng lưới thông tin liên lạc ở cơ sở để thông tin nhanh tình hình khí tượng thủy văn và công tác đối phó mỗi khi có thiên tai.

Thứ ba, cần có những biện pháp, chính sách để giảm nhẹ hậu quả và rủi ro do thiên tai gây ra. Thường xuyên nắm bắt thông tin khí tượng thủy văn chung của cả nước để có thể dự báo những tình huống thiên tai có thể xảy ra và mức độ ảnh hưởng của nó, từ đó có kế hoạch thông báo trước cho người dân biết mà chủ động phòng tránh, nhằm hạn chế được những thiệt hại ở mức thấp nhất.

Thứ tư, tích cực trồng cây chắn sóng, chắn gió, phòng hộ lũ lụt để bảo vệ sản xuất. Cần có những quy định cụ thể về việc khai thác cát sông (thời gian khai thác, trữ lượng khai thác tối đa...). Các cơ quan chức năng cần có những biện pháp quản lý, giám sát việc khai thác cát trái quy định. Đồng thời, phải có những biện pháp chế tài thích đáng đối với những vi phạm. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Sở Tài nguyên và Môi trường tỉnh Đồng Tháp (2015). *Báo cáo Hiện trạng môi trường tỉnh Đồng Tháp giai đoạn 2011-2015*
2. Sở Tài nguyên và Môi trường tỉnh Đồng Tháp (2012). *Báo cáo tổng hợp Kế hoạch hành động ứng phó với BĐKH Đồng Tháp đến năm 2020*
3. Ban Chỉ huy Phòng chống lụt bão và Tìm kiếm cứu nạn tỉnh Đồng Tháp (2011, 2012, 2013, 2014, 2015). *Kế hoạch phòng, chống thiên tai và tìm kiếm cứu nạn từ năm 2011 đến năm 2015*
4. Thanh Tuyên (2015). *Nhiều giải pháp ứng phó với BĐKH*, truy cập từ <https://dongthap.gov.vn/wps/wcm/connect/DTP/sitinternet/sitabaodientu/sitatintucsukien/sitakinhte/20151116+bien+d oi+khi+hau>